

The Open Society and Its Enemies: Spomini na njeno objavo pred petdesetimi leti*

Pred petdesetimi leti je izšla v dveh delih izdana knjiga Karla Popperja *The Open Society and Its Enemies*. Razume se samo po sebi, da je bilo pred tem veselim dogodkom dolgo obdobje pripravljanja in negotovosti. V bistvu je od trenutka, ko je Popper poslal tipkopolis iz Nove Zelandije v medvojno Anglijo, trajalo celi dve leti in pol do njegove objave, in ko se je to zgodilo, sta bila skupaj z ženo že na ladji, ki ju je peljala v London, v novo življenje tu na L. S. E.

Čeprav je od vsega tega že zelo daleč, se mi na srečo ni treba zanašati na spomin o teh dogodkih, kajti sam sem bil vanje precej vpleten in zato sem prejemal mnogo pisem, ki sem jih seveda shranil. Večino vojnega časa so bila takšna letalska pisma iz tujine miniaturizirana, da bi prihranili pri prostoru in teži, in sam imam poleg druge korespondence, ki se nanaša na njegovo službo tu na L. S. E., nič manj kot petindevetdeset takšnih aerogramov. Vsi skupaj so zelo zanimivo branje in vse, kar lahko poskusim, je to, da vam dam primere iz teh preživelih dokumentov.

Vendar pa najprej še nekaj besed o ozadju.

* Javno predavanje na London School of Economics, 12. junij 1995.

Predavanje objavljamo s prijaznim dovoljenjem sira Gombricha in Melitte Mew.

Popper je bil sedem let starejši od mene, in čeprav sem o njem slišal v svojem rodnem Dunaju, sva se tam srečevala le bežno. Zgodilo pa se je, da je moj oče, ki je bil odvetnik, preživel zakonsko določeno pripravništvo pri Karlovem očetu, ki je bil prav tako pravnik. Morala sta ostati v stiku tudi kasneje, kajti Karl mi je v enem svojih pisem omenil, da je v času, ko mu je umrl oče, moj oče veliko pomagal.

Kakorkoli že, najino prijateljstvo sega v pomlad 1936, ko sem bil mladi raziskovalec na Warburg institutu. Popper je takrat prišel v Anglijo na povabilo Susan Stebbing. Eden najinih skupnih znancev mu je najbrž dal moj naslov. Oba sva živela v neznosnih enosobnih stanovanjih v Paddingtonu in vse pogosteje sva se srečevala. Še vedno se spomnim, kako sem bil enkrat dovolj nepreviden, da sem mu omenil, da sem prebral pamflet Rudolfa Carnapa glede vprašanja o umu drugih in da se mi je zdel zanimiv. Karl je bil vidno razburjen. "*Zelo sem razočaran, da se ti je zdel zanimiv,*" je rekel in od tedaj dalje sem postal nekoliko selektiven pri tem, kar sem mu povedal.

Leta 1936 sem bil star sedemindvajset, Popper pa štiriintrideset. Z ženo sva obiskala njega in njegovo ženo Hennie med krajšim bivanjem na Dunaju. Zopet sva ju srečala, ko sta leta 1937 pred odhodom na Novo Zelandijo spet za nekaj dni

ostala v Londonu. Nova Zelandija, kot je enkrat napisala Hennie, pa je bila *“na pol poti do Lune”*.

Po izbruhu vojne leta 1939 sem se pridružil BBC-jevemu Listening Postu oziroma Monitoring Serviceu. Spomnim se, da sem pisal Karlu, verjetno že pred tem datumom, ampak ne vem, da bi prejel kakšen odgovor.

V maju 1943, ko se je BBC preselil v Reading, sem prejel njegovo pismo, datirano s 16. aprilom – prvo od petindevetdesetih. Kasneje se je izkazalo, da Karl ni vedel, kje sem živel, in da je moj naslov po naključju dobil od skupnega znanca. In tako se začne saga o tej knjigi, prepletena s še eno o njegovi docenturi tu, za katero ga je spodbudil Hayek, naj zanjo zaprosi.

“Dragi Ernst,” se je začelo pismo, *“že dolgo nisem slišal ničesar od tebe in bil sem zelo vesel, da sem dobil tvoj naslov. Močno upam, da je s teboj in s tvojo družino vse v redu. Razlog, zakaj nisi slišal ničesar o naju, pa je, da sem pisal knjigo. Tipkopis je gotov; njegov naslov je Social Philosophy for Everyman. (Ima približno 700 strani, to je okoli 280.000 besed.) Prepričan sem, da je knjiga aktualna in da je njena objava nujna – če sploh kdo lahko reče kaj takega, ko je edina res pomembna stvar ta, da zmagamo v vojni. Knjiga je neka nova filozofija politike in zgodovine ter preizkus principov demokratične rekonstrukcije. Skuša tudi prispevati k razumevanju totalitarnega upora proti civilizaciji in pokazati, da je ta star vsaj toliko kot naša civilizacija sama.”* Naj tu za trenutek prekinem, da omogočim Popperjevemu lastnemu opisu, da se vpije: da je totalitarni upor proti civilizaciji star vsaj toliko kot naša civilizacija sama.

Občutek imam, da je bilo preveč bralcev te knjige bodisi navdušenih ali razburjenih z njeno obsežno polemiko in da je praktično spregledalo njeno osrednjo poanto. Knjiga ponuja pojasnjevalno hipotezo za vztrajno sovraštvo do odprte družbe. Totalitarne ideologije so interpretirane kot odziv na to, kar je opisano kot napor civilizacije, oziroma kot odziv na občutek toka, ki je povezan s tranzicijo iz zaprtih plemenskih družb iz preteklosti v individualistično civilizacijo, ki izvira iz Aten v petem stoletju pr. n. š.

To lahko imenujete psihološka diagnoza, čeprav Karl najbrž ne bi sprejel tega opisa brez podrobne razlage. Kakorkoli že, moram se vrniti k njegovemu pismu. *“Zaradi velikanskih poštnih in drugih težav je popolnoma nemogoče, da bi*

knjigo poslal založniku od tod in jo tu prejel v primeru zavrnitve; to bi namreč pomenilo do eno leto zamude v primeru ene same zavrnitve. Zato bi potreboval koga v Angliji, ki bi pošiljal tipkopis različnim založnikom...”

Osemindvajstega aprila, potem ko je prejel mojo privolitev, mi je poslal tipkopis skupaj s pismom in drugimi materiali. *“Nerodno mi je, ker ti nisem pisal tako dolgo časa... Ne morem ti povedati, koliko mi pomeni, da si tam in da boš skrbel za tipkopis. Niti predstavljati si ne moreš, kako popolnoma brezupno in osamljeno se človek pogosto počuti v moji situaciji... Toda moram ti povedati, kaj se je dosedaj dogajalo s knjigo, odkar sem jo oktobra 1942 končal. Slišal sem bil, da je pomanjkanje papirja manjše v ZDA; tudi razdalja je manjša. Zaradi tega sem eno kopijo poslal ameriški veji Macmillana (ki je, sklepam vsaj, precej neodvisna od angleškega Macmillana). Istočasno sem pisal edinemu prijatelju v ZDA, katerega naslov sem vedel, in ga prosil, naj opravi stvari v mojem imenu. Macmillan je knjigo zavrnil, ne da bi jo vsaj prebrali. In to je bolj ali manj vse, kar vem po šestih mesecih. Moj prijatelj ni na žalost napravil čisto nič, čeprav je imel popolna navodila. Niti se ni potrudil pisati pred 16. februarjem, da bi mi sporočil prejem tipkopisa, čeprav ga je dobil v decembru! In v tem sporočilu ni napisal ničesar o tem, kaj je med tem časom napravil (ker ni napravil ničesar in očitno ne bo napravil ničesar); samo čestital je (sic) za moj trud, da sem napisal tako ogromno knjigo. Ne dolžim ga preveč, vendarle to ni njegova knjiga, toda razumel boš, kaj pomeni prejeti takšno povsem prazno pismo po šestih mesecih čakanja!*

Situacija je dejansko precej grozna. Če človek napiše knjigo, imam občutek, da mu ni treba biti prisiljen prosjčiti, naj mu jo preberejo in natisnejo.”

Iz kasnejših pogovorov vem, seveda, kdo je bil ta nezanesljivi prijatelj, toda nočem odkriti njegovega imena. Izkazalo se je, da le ni napravil popolnoma ničesar. Z občutkom nemoči ob takšnem delu, ki je bilo močno oddaljeno od njegovega področja, ga je poslal znanemu profesorju politologije z ene od “Ivy League”¹

¹ Op. prev.: Gre za osem starih in uveljavljenih univerz v Združenih državah, ki veljajo za prestižne; Gombrich ne navaja, na kateri univerzi natančno je učil omenjeni profesor.

univerz. Čez čas mu je bil tipkopis vrnjen s sporočilom, da je nemogoče zagovarjati izid takšne knjige, ki tako nespoštljivo govori o Platonu.

V paketu, ki sem ga prejel, sem skupaj s tipkopisom našel skrbno oblikovano pismo, za katerega je Karl želel, da ga pošljem založnikom. Poleg pa so bile še tri strašne strani, ki so bile naslovljene *“Kaj bi rad, da napraviš”*. V njih je bilo glede na zaželenost razvrščenih sedemnajst založnikov s svojimi naslovi in osemnajst točk navodil, nekatere celo s podnaslovi a), b), c), ampak naj navedem le točko pet. *“Prilagam dve različni naslovni strani: ‘A Social Philosophy For Everyman’ in ‘A Critique of Political Philosophy’... Razlog, zakaj imam dve naslovni strani, je ta, da nisem zadovoljen z nobeno od njiju. Kaj bi rekel na ‘A Social Philosophy For Our Time’? (Preveč domišljavo?)”*.

Četrtega maja mi je Karl pisal še eno dolgo pismo, v katerem je spremenil vrstni red založnikov. Do tedaj nismo imeli veliko predstav o tem, kako Popperjeva dejanska živita v Novi Zelandiji, ampak 29. julija nam je Hennie na treh straneh poslala zelo živahno pismo, iz katerega bi rad navedel nekaj odlomkov. Živiva na obrobju mesta, na gričih s prekrasnim razgledom preko Christchurcha in Canteburyjskih ravnin: *“Podnebje je skoraj tako popolno, kot so stvari v tem svetu lahko, dolga poletja z obiljem sonca... Postane pa strahotno suho... in gojenje zelenjave ni tako preprosto. Močno se trudim v tem malo časa, ki ga imam, in od oktobra do maja jeva le doma pridelano zelenjavo, v glavnem grah, fižol, krompir, korenje, špinačo, zeleno, solato in paradižnike. V bistvu ni nikoli povsem dovolj, zato morava to kar najboljše izkoristiti. Preostanek leta imava iz ekonomskih razlogov v glavnem prehrano iz korenja in riža. Karlova plača ni bila nikoli ustrezna in sedaj postaja manj ustrezna kot kdajkoli... Med semestrom lahko Karl dela samo ob koncih tedna, toda med poletnimi počitnicami je delal praktično 24 ur na dan. Zadnje tri ali štiri mesece je skoraj popolnoma izčrpan; komaj je sploh šel v posteljo, ker ni mogel spati... Karl je zaključil le dva dni, preden se je spet začel pouk. Oba dneva, ki sta nama ostala od “počitnic”, sva preživela na morju in pojedla toliko sladoleda, kolikor sva ga lahko (dolgo pred tem sem že načrtovala, da bova konec proslavila s toliko sladoleda, kot ga hočeva).”*

Uboga Hennie! – Česar ni povedala v svojem

pismu, je, kako trdo je delala ona sama pri knjigi in korespondenci, skoraj dan in noč. Precej kasneje (24. oktober 1944) nam je pisala: *“To sploh ni pravo pismo, kar nekaj tolčem po pisalnem stroju... seveda je ‘tolči po stroju’ strahotno pretirano – jaz tipkam najslabše, kar je sploh mogoče, in več ko preteče časa od zadnjih morastih let tipkanja, manj razumem, kako na svetu sem sploh uspela.”* Naj dodam kot pojasnilo, da je Karl vselej pisal na roko, in to v tekoči, jasni pisavi šolskega učitelja. Nisem mogel drugega, kot da se nasmehnem, ko sem v Sothebyjevem katalogu pod neko fotografijo videl opis: *“Popperjev pisalni stroj.”* Močno dvomim, da se je Karl sploh kdaj dotaknil tipkovnice. Hennie je prepustil, da v času, ki ga je opisala kot morasta leta, natipka in pretipka brezštevilne verzije in popravke. Ne da ji ni bil Karl popolnoma predan: krepko je trpel, ko je bila bolna. Toda prepričan je bil, da je morala pomembnost njegovega dela vselej prehiteti njegovo lastno udobje, udobje Hennie in morda celo moje lastno, kot se je izkazalo v prihodnje.

Med tem, 19. avgusta, sem prejel dolgo pismo, v katerem se je posvetil nekaterim kritičnim pripombam, za katere me je spodbudil, da jih zapišem med branjem njegove knjige. Naprimer: *“Popolnoma se strinjam s tvojo pripombo, da je človečanska demokratična pozicija na Zahodu zgodovinsko in emocionalno osnovana na krščanstvu. Toda to dejstvo nima nobenih posledic za mojo teorijo. Ali ne?”* Najbrž sem mu ugovarjal tudi, da je očrnil Hegla, da pa ni spregovoril o Schopenhauerju, in na to je odgovoril: *“Čeprav je bil Schopenhauer reakcionar; egoistično osredotočen le na varnost svojih vlaganj (odprto to priznava), njegova popolna intelektualna integriteta ni sporna. Pravzaprav njegova ‘volja’ ni nič boljša kot Heglov ‘Duh’. Toda kar Schopenhauer pove in kako to pove, zadostno dokazuje, da je bil pošten mislec; napravil je vse, kar je mogel, da bi bil razumljiv. Hegel ni nameraval biti razumljiv; želel je napraviti vtis, želel je očarati bralca. Schopenhauer je vselej pisal smiselno in včasih zelo smiselno; njegova kritika Kantove filozofije je eno najbolj lucidnih in dragocenih filozofskih pisanj v nemščini sploh. Reakcionar je lahko povsem pošten. Toda Hegel ni bil pošten.”*

Vendar pa ne smem dajati vtisa, kot da se je najino dopisovanje pogosto obrnilo v filozofske

zadeve. Morda je bila le še ena takšna priložnost, ko sem mu poslal "Three Ways of Thought in Ancient China" Arthurja Waleyja, kajti bil sem presenečen nad nekaterimi podobnostmi njegove analize Grkov in razmer, ki jih je opisal Waley. Popper mi je odgovoril s tem, da so ga "Kitajci vedno zelo privlačili, da pa (je) preveč sramežljiv glede možnosti ustrezne interpretacije. Še posebej ob dejstvu, kako zelo je bil napačno interpretiran Platon, navkljub temu, da sta njegovo mišljenje in jezik neposredno vplivala na naše lastno." To je ostalo njegovo stališče. Pri njem nikoli ni bilo preprosto zbuditi zanimanja za druge civilizacije, ker je imel občutek, da mu manjka njihov kontekst.

Sedaj pa še nekaj o drugi temi iz te simfonije. Devetega decembra 1943 je pisal: "Pred nekaj dnevi sem prejel zares prepričljiv Hayekov aerograf, katerega neutrudna prijaznost mi obljublja nič manj kot spremembo celotnega življenja." Hayeka so bili prosili, naj poizve, ali bi Karl sprejel docenturo na L. S. E. Ker bi moralo biti prosto mesto objavljeno, je Hayek Karlu priporočil, naj naroči "svojemu prijatelju, ki v vašem imenu opravlja stvari tu pri nas, da vas prijavi, ko bo objava izšla. V ta namen mu morate priskrbeti tudi vse običajne podatke..." "Torej, moj dragi prijatelj, ki v mojem imenu opravljaš stvari tam pri vas", je nadaljeval Karl, "vidiš, da nimam izbire: moram te zopet nadlegovati, čeprav bi ti to nad vse rad prihranil." Štiri dni kasneje je Karl pisal: "Oba sva seveda nad vse razburjena in pretresena zaradi Hayekovega aerografa glede docenture na L. S. E. Mislim, da je ne bom dobil, ker imam tako malo objav; vendar bova vseeno zelo razočarana, seveda, če je ne dobim, čeprav se poskušava kar najbolje utrditi pred takšnim razvojem dogodkov. Tako lepo sem napredoval z novo razpravo o verjetnosti, toda zdaj: 'Moj mir je izginil, moje srce je težko.' Ne misli, da nisem hvaležen. Nihče ne more biti bolj hvaležen Hayeku, kot sem sam. Gotovo je moral garati zame. In moralni učinek, ki ga ima to name, je strahoten."

Zaradi tega sem od Karla prejel nadaljnja navodila, njegov življenjepis, seznam referenc ter besedila in priporočila, ki jih je imel. Takrat ali morda malo kasneje sem prejel tudi dve in pol strani s komentarji o opombah v knjigi. Karl je, seveda, ugotovil, da se zdijo opombe pretirano obsežne in kompleksne, in tudi sam sem predlagal nekaj stvari. Ni treba povedati, da je

poskusil dokazati, da je njegova razporeditev edina možna: "Besedilo sem poskušal nadse natančno razdeliti tako, da bo popolnoma zadostno bralcu, ki pripada zgolj izobraženemu občinstvu in ki ni nabrušen v znanosti. Nič v besedilu ni takega, kar bi bilo težko razumeti brez opomb. Ogromno dela sem porabil prav za to." Njegovi komentarji zares razkrivajo pomembnost, če je to prava beseda, ki jo je Karl pripisoval knjigi. "Sem definitivno proti krajšanju. Prepričan sem, da je knjiga dovolj dragocena, da je včasih lahko malenkost manj krajša, kot bi jo lahko morda napravil. Ne poznam nobenega dela, za katerega bi ne bilo mogoče reči isto, pogosto še celo v večjem obsegu. Knjiga je bila napisana z neobičajno skrbnostjo; ne poznam nikogar, ki bi bil tako natančen in osredotočen na vsak detajl, kot sem sam; tako da knjiga, kot vsakdo hipoma prizna, doseže redko raven jasnosti in enostavnosti; in gre za delo, ki je, kot boš tudi sam priznal, nabito z mislimi na vsaki posamezni strani. Popolnoma zavračam pomislek, da obstaja kakršenkoli notranji razlog za krajšanja. Zunanji razlog je, priznam, v tem, da je knjiga zelo obsežna. Toda, ker so običajni ljudje besedilo prebrali v enem koncu tedna, ne more biti predolga. In kar zadeva možnosti, da bi knjigo prodali: običajni inteligentni ljudje ne marajo biti obravnavani kot nepismeni ali kot imbecili. Pripravljeni so kupiti debelo knjigo, celo ponosni so na to... Vem, da v knjigi ni niti ene strani, na kateri ne bi bilo polno upoštevanja vrednih misli. Tega ne bi mogli reči za tako zelo veliko knjig."

Gotovo je imel prav. In potem se je začelo obdobje, ko mi je neprestano pošiljal popravke in spremembe, ki naj bi jih napravil v tipkopisu. Še vedno ni bil povsem prepričan o naslovu in v pismu 22. tistega meseca me je vprašal: "Kaj misliš o 'The Open Society and Its Enemies' ali pa o 'The Social Philosophy of our Time', ta zadnji naslov je seveda zelo domišljav."

Pozimi in pomladi 1943 oziroma 1944 sem mu moral poročati o mnogih razočaranjih in o številnih založnikih, ki so knjigo zavrnilo. Prepričan sem, da je to zgodbo mogoče povedati o mnogih knjigah, toda tu jo lahko dokumentiram. Kakorkoli že, v februarju 1944 sem prejel pismo Herberta Reada, tedanjega direktorja Routledgea, ki mi je sporočil, da mu je Hayek poslal Karlov tipkopis. "Neznansko sem impresioniran, toda

preden knjigo predstavim svojim kolegom, bi bil vesel, če bi mi prijazno poslali nekaj več informacij o njenem avtorju.” To sem tudi storil in Herbert Read je to sprejel z navdušenjem.

Karl je od Routledgea prejel pogodbo aprila 1944, toda hipoma so ga začele skrbeti avtorske pravice iz ZDA. Tedaj je začel knjigo popravljati in mene je zadolžil, naj popravke vnesem v tipkopis. Res je da sem dobil njegovo privolitev, da si priskrbim pomoč, privolitev, ki je bila ključna, kajti nenazadnje sem moral tudi sam opravljati svoje delo. Tridesetega aprila, recimo, mi je sporočil, da pošilja “z isto pošto enajst drugih aerografov s popravki. Videti so več, kot so v resnici,” je pisal Karl, toda meni so se zdeli kar zadosti. Izrazil je tudi upanje, da se nihče drug ne bo dotaknil besedila, s čimer je potrdil, kar sem tudi sam izkusil: “Vse prepogosto sem odkril, da so popravki stvari napravili še slabše. Brez dvoma usak predlog za popravek dokazuje, da nekaj ni povsem v redu; toda vse prepogosto se izkaže, da je popravilo še slabše kot prvotna napaka.”

Četrtega septembra mi je poleg tega oznanil tudi to, da je celotno sedmo poglavje napisal na novo. Seveda je prispelo tudi to. Upam, da lahko navedem nekaj daljši primer pisma, kakršna so v tem času prispevala zelo pogosto. “V svojem današnjem tipkanem aerografu sem omenil, da so najbolj pomembne zgolj zaporedne številke razdelkov, kar zadeva poglavje 12. Sedaj bi rad to popravil: obstaja tudi napačen citat, ki ga je nujno treba zamenjati. Gre za citat na 281. strani tipkopisa, in sicer od “Zato” v vrstici 5 do konca odstavka v vrstici 7. Predlagam popravek teh vrstic v skladu z mojim “Popravki k poglavju 12”, aerograf 4. Vendar pa bi to pomenilo, da zamenjamo odstavke na strani 281 z drugim, ki je približno 2 vrstici daljši. Če bi to pomenilo težave, potem predlagam, da se odlomek “Zato...” zamenja z naslednjim, ki je približno enako dolg. ++ Države lahko sklenejo soglasja, toda same so močnejše kot soglasja (t.j. lahko jih razdrejo).++ V tem primeru bi zadostovalo, če se popravi ustrezna opomba 72, preprosto tako, da se v tretji vrstici te opombe “336” zamenja s ++330++. Če pa bi bilo dovolj prostora za moj prvotni popravek k strani 281, potem pa bi moralo biti “336” zamenjano s ++330++ in ++333++. Seveda pa mora biti opomba 72 spremenjena v skladu z aerografom 9, če je mogoče v celoti upoštevati popravke iz aerografov 1 do 11 (?)” Zato ni

čudno, da je napisal: “To bo velikansko delo za usakogar, ki sodeluje. Velikansko delo je bilo že tu in bil sem (še sem) zelo bolan, ko sem ga opravljal. Zdravnik mi je strogo prepovedal kakršnokoli delo in sam sem, seveda, spet popolnoma izčrpan.”

Približno v tem času se je zgodila neka epizoda, ki v korespondenci ni omenjena in za katero se bom moral zanesti na svoj spomin. Zgodilo se je, ko so se pri Routledgeu odločili, da knjigo izdajo v dveh delih. Odločitev, ki je seveda precej pretresla Karla; še celo bolj, ker je kazalo, da bi pomanjkanje papirja morda lahko zahtevalo, da drugi del objavi šele s časovnim zamikom. Med razpravami o tem sem Karlu poslal telegram z naše vaške pošte: “Routledge hoče delitev po 10. Poglavju.” Nekaj ur zatem so me poklicali na pošto, da razložim, kaj naj bi vse to pomenilo. Beseda “division” je predramila cenzorja, ki je seveda mislil, da gre za vojaško divizijo. Na srečo so mi verjeli.

Še ena komplikacija je nastala, ko je Karl prejel številne druge ponudbe univerz iz Nove Zelandije in Avstralije, ni pa se seveda želel odreči priložnosti v Londonu. Toda neizogibno se je moral odločiti. V oktobru poroča o “dveh pomembnih člankih... ‘Private and Public Values’ in drugi ‘The Refutation of Determinism’”. Tretji ‘The Logic of Freedom’ je verjetno predolg, da bi ga obdelal med počitnicami. Ko končam te tri članke, nameravam opustiti politično filozofijo in se vrniti k praktični metodologiji, še posebej metodologiji naravoslovnih znanosti. Lani sem končal nekaj razprav o matematični logiki, ki pa jih dosedaj nisem poskušal objaviti zaradi njihove dolžine. Rad bi jih skrajšal, če bi bilo mogoče. To je moj delovni program. Poleg tega bi se rad nekoliko posvetil tudi glasbi. Dosedaj si nisva mogla privoščiti klavirja; na Dunaju sem imel prekrasen bösendorfer, in zaradi tega se nisem mogel pripraviti do tega, da bi si kupil zelo slab klavir; sicer pa tudi najslabši stanejo več, kot si lahko privoščiva. Zato sem si kupil harmonij za £ 3,10; popravil sem ga in niti ni tako slab, toda prav lačen postajam klavirja. Imel sem izredno malo časa za igranje.”

Med tem je postal vse bolj nestrpen, da bi od Routledgea prejel obvezujočo obljubo o datumu izida. Vse to je bilo prepletano še s skrbmi za različne ponudbe služb. V eni od svojih pisem je napisal: “Prijazno mi svetuješ Otago namesto

Pertha, navkljub kengurujem (sic). Toda mislim, da Australije niti od daleč ne poznaš: najbolj prijazna žival (in morda najbolj ljubka žival, kar jih sploh je) je koala. Kenguruji so morda prijazni, toda priložnost videti koalo je vredna prenašati karkoli, in brez omahovanja je to moj največji razlog, zakaj si želim v Avstralijo.”

Aprila 1945 se je na obzorju pojavil še en oblak. Moral sem mu pisati, da se je Hayek za nekaj časa odpravil v Združene države, in Karl je pisal značilno: *“Kot praviš tudi sam, celotna zadeva je precej zoprna; prav tako je tudi dejstvo, da 18 dni po tem, ko si pisal svoje pismo, urad Londonske univerze še vedno ni odgovoril.”* Zelo si je želel zapustiti Cantebury, kajti čeprav je imel precej prijateljev med sodelavci, ga je predstojnik oddelka skoraj dobesedno preganjal. Karl je poročal, da je ob neki priložnosti rekel: *“Vemo, da je predober za to mesto. Pri tem ne moremo pomagati; in nihče ga ne bo zadrževal, če bo odšel drugam.”* *“Glavno dejstvo,”* je pojasnil Karl v pismu 9. aprila, *“je, da prisotnost nekoga, ki trdno dela, ogroža sprejete standarde. Mislim na standarde razvedrila (usi predstojniki so lahkotni predstojniki). Te težave so se še povečale s pisanjem knjige, in še celo bolj, seveda, z zamudo pri izdaji. – Zelo mi je bilo hudo prebrati, da si tako izčrpan. Ampak prav dobro to razumem. Močno si želim, da bi te slišal pripovedovati o svojih izkušnjah in o tem, kaj si se v teh letih naučil. (Ali to sploh kdaj bo? Skoraj 43 let že imam, in če mi ne uspe, preden bom star 45, mogoče nikoli ne bom imel priložnosti; občutek imam, da nihče ne bi uvozil v Anglijo predavatelja, ki je star preko 45 let...)”*

Čeprav vem, da čas teče, vam moram resnično navesti še vso zgodbo o tem, kako je Karl prejel novico o svoji zaposlitvi, kakor je o tem povedal v svojem pismu 12. junija 1945: *“Ves april sem bil spet bolan. Zdaj sem ves čas tako hudo prehlajen – začne se z oteklim grlom in potem se razvije v vse smeri. Zelo sem bil slaboten. Moj zdravnik je vztrajal, naj se odpravim v hribe, in s Hennie svojo odšla v Hermitage, ob vznožje Mt. Cooka (najvišje gore tu). Sprva sem bil tam precej nesrečen, toda čez dva dni sem si krasno opomogel; povzpela sva se do koč (Ballova kočica – glej slike v ‘Mt. Cook in ledeniki’), kjer sva bila zelo srečna. Med avtobusnim potovanjem nazaj iz Hermitagea, 21. maja, je v prvi vasi (imenuje se Fairlie) k avtobusu prišla poštarica s*

telegramom. Naslovljen je bil ‘Karl Popper c/o Autobus iz Hermitagea do Fairliea’ in v njem je pisalo ‘Čestitke za službo v Londonu in hvala za krasen članek o svoboščinah Frederick Hayek.’ Bilo je iz Cambridgea, 16. maja. To je bilo prvič, da sva slišala kaj o njem. Opustil sem že bil misel, da grem v London – čeprav sem bil podzavestno še vedno prepričan o tem. – Oba sva nekoliko prestrašena, predvsem zaradi mojega slabega zdravja, in še posebej zaradi neumnega načina, kako se moje telo odzove na slabo vreme. Dovolj imam že tega, da sem bolan. Misli si boš, da sem hipohonder (sic). Tudi meni se to zdi, ampak moj zdravnik (zelo prijazen in prijeten človek, in dober zdravnik) pravi, da je na žalost res tako. Kakorkoli, pri tem se ne da pomagati.” In Hennie je dodala: *“Naduse me je strah tega, da grem v London: ne maram spoznavati ljudi, in ne maram čajank. Upam samo, da je čaj tako redek in dragocen, da so šle čajanke iz mode!”*

Nova skrb je nastala, ko je Hayek ponudil, da napiše predgovor knjigi. *“Ni mi treba reči, da tega ne morem sprejeti pod nobenim pogojem, (1) ker sem preveč ponosen, da bi sprejel takšno ponudbo (četudi bi prišla od predsednika Trumana ali Johna Deweyja ali Shirley Temple), (2) ker bi to označilo knjigo in mene samega.”* Najino dopisovanje se je tedaj obrnilo na možnost njegovega prihoda v Anglijo, in Popperjeva sta se prijazno zanimala, koliko naj prineseta s seboj v medvojno Anglijo in kakšna darila naj prineseta. Predlagali smo jima, da bi bilo krasno, če bi lahko za najinega sina prinesla kij za kriket, in Karl je *“poklical na pomoč zelo prijaznega sina nekega najinega prijatelja, in sedaj ve vse o kriketu in kijih”*. Toda pritoževanja se niso nehala. Petindvajsetega avgusta je Karl pisal: *“Najini problemi glede odhoda so grozoviti in (ampak tega ne povej Routledgeu) v Londonu najbrž ne bova pred začetkom decembra: še vedno nimava dovoljenja za vstop v Britanijo in začel sem se bati, da ga sploh ne bova dobila. Seveda sem glede tega v neprekinjenem stiku s Haykom, ki pravi, da je administracija londonske univerze povsem razpadla.”* Naj torej zadnje pismo iz tega niza citiram v celoti. Prišlo je iz Aucklanda in datirano je bilo s 16. novembrom: *“Dragi Ernst. Tokrat mislim, da res odhajava. Dobila sva prenočišči – čeprav v dveh štiriposteljnih kabinah – na ladji ‘New Zealand Star’, ki izpluje iz Aucklanda med 28. novembrom in 5.*

decembrom (odvisno od razmer s stavko). Kar malo je strašljivo (sic), Blue Star Line običajno pelje 12 potnikov, trenutno pa (v istih kabinah) 30. Nisva nič kaj navdušena plačati £ 320 za užitek, da prebijeva 5 do 6 napornih tednov v družbi neznancev. Še posebej me skrbi dejstvo, da na morju ne prenesem vonja cigaret (sic), ne da bi bil bolan – kljub temu pa se bom temu moral privaditi. Potovanje bo zelo naporno, ker plujemo preko Cape Horna – verjetno najbolj naporenega mesta vseh sedmih morij. Najini trupli naj bi z The New Zealand Star prispeli 8. januarja ali takrat enkrat. Prijazno ju, prosim, sprejmi. Če bo kaj pomembnih novic, so lahko, mislim, poslane brezžično na ladjo. Obvestil te bom bolj natančno, kdaj prispeta, in če bi jima lahko našel sobo v prenočišču ali hotelu (kjer bi ju morda lahko ponovno oživeli), bi bilo zelo prijazno. Vendar vem, da je to praktično nemogoče: zato ne trati svojega časa, če nič ne zveš o kakšni sobi: ju pokoplji (sic). Ampak resno, resnično sem vesel tega, da te bom videl že čez manj kot dva meseca – kratka doba (v mojih letih). Vedno tvoj, Karl.”

Ko sta prispela, smo ju počakali na pomolu, in vesel sem bil, da sem mu lahko prinesel prvi izvod “The Open Society and Its Enemies”, ki ga je željno proučil na vlaku in avtobusu do naše hiše v Brentu. Kdo izmed nas bi si tisti dan drznil upati, da bo navkljub krhkemu zdravju novo življenje, ki se je tedaj začelo, trajalo skoraj polovico stoletja; kaj šele, da bi napovedal, kako ogromno se bomo v teh letih vsi obogatili ob njegovem vselej dejavnem umu?

Prevod: Andrej Pinter